

Bertsoen doinua

Jose Antonio Arana Martija

Errege eguneko bertsolarien oihartzunak ez dira oraindik itzali eta zorionez ez dira itzaliko entzuleen oroimenean. Azkenengo Bertsolari Txapelketan eta bertsolaritzan erabili eta erabiltzen diren doinuak aztertu behar ditugu eta gai hau neri dagokit.

Auspoa bilduman eta cassettetan grabatuak daude Txapelketako bertso eta doinuak. Orain zortzi hamar urte arte ez ziren liburuetan bertso doinuak ematen, ahoz aho herrian baitzebiltzan; baina oraingoak finkatuak geratzen zaizkigu lehen-goak eta oraingoak estudiatzeko eta alderatzeko. Bestalde bildur naiz, doinu inprimatze hau ez ote den kaltegarri izango: orain arte ahoz aho zebiltzan artean bizirik zeuden doinuak; baina inprimatuta daudenez gero, gogoan eduki beharrean ez ote dira paperetan bakarrik geratuko?

Bi gauza daude garrantzitsuak bertsolaritzan: textua, esan-nahia eta musika edo doinua. Doinuari begira, bertsolariek darabiltzatenak herrikoiak ote dira? Hau da, euskal musikan errotuak? Ni behintzat euskal musikaren baldintzak bertsolariek ondo betetzen dituztelakoan nago; baita ere xistulariek. Horregatik inoiz baino beharrezkoa-

goak ditugu gaur bertsolariak eta txistulariak, gure musikaren indarra eta aberastasuna herrian bizi dadin. Hor dago bada pa-peretan soilik finkatuta geratzen den musikaren arriskua; go-goan eta ahoan ez darabilgun artean, fosilduta geratuko da gure musika. Hara nolako garrantzia daukaten bertsolarien doinuek.

Baina doinuz bakarrik ez da osatzen bertsoa, textua ere osagarria da eta. Gehiago esango nuke: doinua textuaren gidaria da. Baina ez gidari hutsa, bertsoan zeregin hori betetzeko doinu bakar bat nahiko izango litzateke eta. Eta textu bat esateko, kantatzeko, hainbat eta hainbat doinu erabil ditzakegu. Bertsolaria ez da olerkaria, bertsolaria ez da musikoa; baina bietatik zeozer hartzen du bertsolariak: neurtutako textuak kantatzen ditu eta, gainera, berehala asmatutako bertsoak abesten ditu.

Baina goazen harira. Bertsolarien doinuak estudiatzeko behar beharrezkoa da bertsoen metrika ezagutzea. Bertsolaritzaen historian zehar beti izan da bertsolaria metrika bati lotua. XIII. gizalditik aurrera ezagunak ditugu hainbat bertso, hain zuzen Juan Karlos Gerrak «Cantares antiguos del euskera» delako lanean aztertutak, Garibai iturri delarik. Haietariko batek ematen digu orduko metrika eta oraingoa ezberdinak direla. Eredu gisan hartzen badugu XIV. gizaldiko kantu zahar hau

Mila urte / igarota
urak bere / bidean

ikus dezakegu *lau / lau // lau / hiru* silabako bertsoa dela, orain erabiltzen ez den metrikako bertsoa. Baina XVII. gizaldira iristean, sortua da gure tankerako metrika. Hor dugu *Goizian goizik* abesti ederra, zortzi puntuko zortziko nagusia.

Argibide bat eman beharrea aurkitzen naiz mementu hone-tan: bertsolaritzan *bertsoa* da erdaraz *estrofa* esaten dena eta *puntua* erderazko *verso*. Hau da, puntua da lerroa, lerro bakoitza, eta lerro guztiek osatzen dute *bertsoa* edo *estrofa*. Oraingo bertsolaritzaen metrikari hiru bertso mota nabaritzen dira: Zortziko nagusia, zortziko txikia eta bederatzi puntuko bertsoa. Lehenengo biei zortzi puntuko bertsoak direlako ematen zaie izen hori eta hirugarrenari, izenak dioen bezala, bederatzi puntuko bertsoa delako. Baina bertso barruan, ez dira lerro edo puntuak neurri berdinekoak, adibidez:

Zortziko nagusian: 10-8-10-8-10-8-10-8
Zortziko txikian: 7-6-7-6-7-6-7-6

Kasu bietan puntu pareak, hau da, 8 edo 6 silabakoak, erri-

matuak dira. Bederatzi puntuko bertsoa oso berezia da eta gero ikusiko dugu berari dagokion metrika.

I. — Zortziko nagusia

Esan dugunez, zortzikoak denez gero, zortzi puntu behar ditu; eta nagusia izateko, hamar silaba daramatzate puntu ezpareek eta zortzi silaba puntu pareek, hauek errimatuak direlarik. Baina bertsoak, taiuzkoa izateko, beste baldintza bat ere bete behar du: puntuaren barneko etena. Hamar eta zortzi silabako puntuak hala zatitzen dira:

$$5 / 5 = 10$$

$$5 / 3 = 8$$

Adibide bat ematekotan, Kepa Enbeitaren bertso bat azalduko dut (ez orain bizi den Keparena, honen aitona Urretxin-dorrarena baizik), oso ezaguna den sehaska abestiari josia:

2/4

Geure a-saba zarren o-do-la
 daukagun ar-te za-ne - tan
 ager-tu daigun euskaldun an-tza
 geure a-ra-zo da-ne - tan
 Euskara zarra e-garriz i-to
 ez dedin lehorte hone - tan

ega - rri hori a-se dai-o-gun
maite bado-gu be-ne - tan

Lau konpas ditu bertsoaren puntu bakoitzak, eta aipatutako etena bigarren konpasa amaitu ondoren daukate puntu guztiek.

Baina zortzi puntukoak izan ez arren, badaude beste bertso motak, hamar eta zortzi silabakoak, lau, sei eta hamar puntukoak ere. Lau puntukoak kopla zaharrak direla dirudi, baina bertsolariak ere erabiltzen dituzte elkarri erantzun azkarrak emateko. *Artolak dauka*-ren doinua da, esate baterako, lau puntuko bertso nagusia jartzeko bat. Sei puntuko bertsoak ezagutuena, zortziko nagusiaren tankeran noski, *Pello Josepe* dugu:

2/4
Pello Jo-se-pe tabernan da-la
haurra ja-ió da La - rrau-len
Etxe-ra joanda esan o-men-du
ez da ne-re - a i - za-nen
amahorrek berak topa de-za-lá
haur horrek ai-ta zein du-en.

Doinu hau zortzi puntuko bertsoa abesteko aski erabiltzen dena da; nola sei puntuko doinuarekin zortzikoa jarri?: lehenengo puntu bien doinua hirugarren eta laugarren puntuak jarrikeran abestuz. Zortziko nagusi eder bat daukagu gure hamazazpigarren gizaldiko literaturan eta musikan, sei puntuko doinuarekin zortzikoa osatzen duena, hemen ere hirugarren eta laugarren puntuak lehenengo eta bigarren puntuen doinuarekin kantatuak diralarik. 1869.ean Villéhelik bildu zuen abesti eder hau, 1633.-ean sortua da eta ez da nahikotan bertsolarien artean erabiltzen:

2/4

Goizi-an goizik jeiki nundu-zun
 ezkondu nintzan goi-zi - an
 bai eta e - re zetaz besti-tu
 e-ki-a jel-ki ze-ni - an
 etxean-de - re zabal nunduzun
 e-gu - er -di er-di - an
 bai eta ere alargun gaz-te
 e-ki-a sar-tu ze-ni - an

Hamar puntuko bertso nagusia ere egin daiteke era ber-

dinean lehenengo edo azkeneko edo bitarteko bi puntuen doinua berrabestuz; baina badaude hamar puntukoak abesteko doinu bereziak ere; adibidez, berriz, Urretxindorraren bertso bat emango dut:

5/8

Nere bu .ruko adi-na daukat
 biho-tza gaz in- darre - an
 A-berri - a-ren zaleta-sunaz
 maitatze-ko su ga-rre-an
 Gaur nago Ma-nu agur gozo bat
 zuri e-gin be- ha-rre-an
 e-sanaz Jaunak lagun daizu-la
 itsasoz e-ta lurre an
 baina bi-zita hil zaitia-la
 a-sa-ben la-gi za-rre-an

II. — Zortziko txikia

Zortziko txikiak ere, zortzikoaren denez gero, zortzi puntu ditu; baina txikia denez, nagusiak baino silaba gutiago ditu bere puntuetan: zazpi silaba daramatzate puntu ezpareek eta sei silaba puntu pareek. Zortziko txikia jartzeko asko dira doinuak gure bertsolaritzan eta gehienak ederrak musika aldetik. Hauetariko bat *Xarmangarria zera da*; Urretxindorraren bertso batekin hala abestuko genuke:

3/4

Argi - a noiz jo - an - go
zain da - go i - lu - na
gau baltzaren - on - do - ren
ia - tor - ku e - gu - na
oi zen - bat mai - ta - tzen dan
mai - te dan ku - tu - na
o - so - an in - dar - tsu da
bihotz mai - ta - su - na

Hemen ere badaude lau, sei eta hamar puntuko bertsoak, zortziko txikiaren tankeran 7/6 silabakoak. Eta zortziko nagusiaren kasuan aipatu dugun bezalaxe, puntu desberdinetako bertso txikiak jartzeko badaude doinu bereziak. Horietariko bat *Urrundik* doinua dugu; izatez, doinu aldetik, sei puntuko bertsoari dagokio, baina hirugarrena eta laugarrena lehenengo eta bigarrenaren doinuarekin abestuz zortzi puntukoa osatzen da:

5/8

U -rrundik ikus -ten dut

i-kus-ten mendi-a

be-ra-ren gibe -li-an

i-kus-ten herri- a

ia- da -nik dut a-ditzen

zo-ri-on handi- a

ez- ki-la maite-a-ren

has-pe-ren ezti- a.

Kantu zahar eder honen hirugarren eta laugarren puntuak utzita, eta bigarrenetik bostgarrenera zuzenki pasatuz, sei pun-

tuko zortziko bat osatuko genuke. Oso guti erabiltzen den doinua da hau bertsolarien artean eta ez dut horretarako arrazoirik ikusten musika aldetik zoragarria bait da eta metrika aldetik ere silabak neurtzeko gidagarri egokia. Hamar puntuko zortziko txikia jartzeko ere badaude doinu bereziak (ikus, esate baterako, azken Txapelketako 13.a); baina zortzi puntuko bertsoaren puntu bi birkantatuz, hamarrekoa osa dezake.

III. — Bederatzi puntuko bertsoa

Bederatzi lerro ditu bertso honek, denak errimatuak, eta hortik datorkio zailtasuna. Izatez lehenengo lau lerro edo puntuko zortziko txiki bat dira¹, baina binakoak lerro batean jarriak; gero datoz lau puntu sei silabakoak eta azkenengo puntua 7/5 silabakoa da. Bertso hau kantatzeko Fernando Amezketarrak (1764-1823) asmatu zuen doinua erabiltzen da, hasiera hala delarik:

Amezketarrak berak jarritako bat hau da:

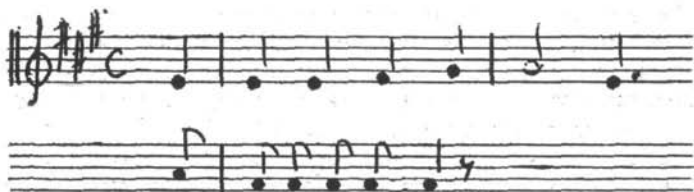
Lagunak harturikan / guztizko tirrian
 nere bila enbilen / bart eguerdian;
 erronkak atereaz / prestu ezkerian
 ez dik ondo ematen / norbere herrian,
     egunazko argian
     jokatu nahi nian
     plazaren erdian
     euskara garbian,
 orain ipiniko aut / nik hi premian.

Xenpelarrek bere *Betroiären tratua* horrela kantatu zuen, eta baita Bilintxek ere bere *Zaldi baten bizitza*. Bertsolari txapelketetan bertsolarien trebetasuna probatzeko jartzen da bertso mota hau; azken txapelketan, Amuriza eta Enbeita azken saiora-

ko hautatuak izan zirenean, neurri eta doinu honetan Euskalerriri bertsoa jartzera behartuak izan ziren (ikus 98 eta 100 or. eta 37. doinua).

IV. — Beste bertso mota batzu

Orain arte ikusitako bertso motak klasikoenak dira eta bertso horiek osatzeko hainbat eta hainbat doinu erabiltzen dira. Baina bertsolaritzaren historian zehar, eta orain ere, beste bertso mota batzu ere abesten dira, *Esne saltzailea* esate baterako; hau ere zaila da eta txapelketetan behartua izan ezik, guti erabiltzen da. Hala du bere hasiera (ikus azken Txapelketako 31. doinua):

Neurri eta doinu guztiak hemen emateko ez dago tokirik eta horretarako *Auspoa* bildumara eta beste argitarapen batzuetara jo beharko genuke. Aski izango dira emandako adibideak neurriaren eta doinuaren arteko loturak ikusteko.

V. — Bertso doinuen bereiztasuna

Asko dira, ikusi dugunez, bertsolariek erabiltzen dituzten doinuak; hain ugariak direnez gero, sartzen ote dira denak euskal musikaren koordenaden barnean? Hau da, musika herrikoia ote da bertsolariena? Galdera honi laburrean erantzutera noa.

Badu euskal musikak gregoriano kutsua, baina gregorianoa melismatikoa da (textuaren silaba bat abesteko, askotan, hainbat nota kantatzen dira); euskal melodia, ostera, silabikoa da, hau da, silaba bakoitzari nota bakar bat dagokio. Euskal musikaren bereiztasun hau oso ondo errespetatzen dute bertsolariek eta errespetatu behar ere taiuzko bertsoa osatzeko. Hamar silabako puntuak hamar nota eduki behar ditu, zortzikoak zortzi, etab.

Euskal musikan ez da lelorik, errepikarik izaten; eta bertsolariek ere, ondo neurtutako bertsoetik aparte ez dute inoiz lelorik kantatzen: esandakoa esanda dago eta ez da berriz errepikatu behar. Baina batzuetan, bertsolari saioak jendaurrean izaten direnez gero, eta jendeak parte har dezan, azkenengo puntuarekin ez da amaitzen bertsoaren doinua eta jendearekin batera kantatzen du bertsolariak azken puntua errepikatuz eta doinuari amaiera emanez. Baina hitzak errepikatzen badira ere, ez da doinu bera birkantatzen.

Euskal musikak daukan bereiztasun bat melodiaren arkitektura da: hiru zatitan banatzen da gehienetan gure melodia: A, B, A. Lehenengoa eta hirugarrena erdi berdina izaten dira, eta bigarrena desberdina eta tonu aldetik gorago abesten dena. Aita Donostia ohartu zen euskal melodia gehienak *tripartitoak* zirela. Sei puntuko bertsoetan lehenengo bi puntuek A zatia osatuko lukete, hirugarrenak eta laugarrenak B zatia, eta azkenez, bostgarrenak eta seigarrenak melodiaren azkenengo A zatia. Baina gehienetan zortzi puntukoak dira bertsoak eta melodia aldetik bertsoa osatzeko lau zati eduki behar ditu: A, A, B, A. Lehenengo zatia, lehen bi bertsoei dagokiena, berriz hirugarren eta laugarren puntuekin kantatzen da. Hauxe bera gertatzen da *Pello Josepe* edo *Urrundik* doinuetan.

Tonalidade eta erritmo aldetik ere badauka zerikusirik bertsolarien doinuak gure musika herrikoiarekin. Eta esango nuke, bertso doinuak euskal musika berbera direla eta bertsolaritza bizirik dagoen artean gure musikak bizirik iraungo duela.

VI. — Bertso doinuak historian zehar

Manuel Lekuona jaunak hiru aldi bereizten ditu bertsolaritzaren historian: lirikoa, dialektikoa eta soziala. Artzain garaiari dagokio aldi lirikoa. Nekazaritzarekin batera hasten da bigarren aldi dialektikoa. Eta industriarekin sortzen diren problemekin batera datorkigu hirugarren aldi soziala. Bertsolaria inguruari lotuta bizi da eta bertsoetan erabiliko dituen gaiak bizierari eta garaiari dagozkien gaiak izango dira.

Doinu aldetik ere badauka aldi bakoitzak bere bereiztasuna. Artzain bertsoak zerura begira jarritakoak dira, lirikotasunez beteak. Aldi liriko honek oraindik Iparraldean irauten du: Xalbador eta Xanpun, esate baterako, bertsolari lirikoak dira doinu aldetik.

Nekazaritzak dakarkigu bigarren aldia: nekazaria zerutik, hodeietatik lurrera dator eta bertako problemetan sartzen da, zorrotzasunez apaintzen ditu elkarren kontrako bertsoak eta erantzunak azkar asmatzen ohitzen da. Bertso liriko astitsua dialektikoa eta azkarra bihurtzen da. Ez dago Txirritaren bertsoak ikustea baizik. Eta Balda Pilotalekuan Errege eguneko saioan nabaria izan zen Larrañaga eta Gorrotxategiren azkartasuna bertsoak asmatu eta botakeran. Esango nuke Gipuzkoako bertso-lariak oraindik aldi dialektikoan bizi direla doinu aldetik behintzat.

Zorionez edo zoritxarrez Bizkaian sortzen da industri mugimendua eta giro berriarekin batera problema eta asmakizun berriak datozkigu. *Inguruaren arduraz* bizi da bertsolaria aldi sozial honetan eta gai sakonak erabiltzeko doinu geldiagoak darabiltza. Amuriza eta Enbeita eta beste bizkaitarrak dira aldi sozialaren ereduak. Eskoladunak dira bertsolari hauek eta gaiak eta doinuak ondo menderatzen dituzte. Neurri txikiko bertsoak ez du gehienetan balio esan nahi den gutzia azaltzeko eta hamar puntutik gorakoak erabiltzen dituzte.

Azpi-markatzekoa da gertaera hau. 1967.eko ekainean eta 1980.eko urtarrilean egindako txapelketak konparatuz, argi ikusten da bigarren hau aberatsagoa izan dela doinuei begira: lehen-goan 26 doinu desberdin kantatu ziren (27 agertzen dira liburuan baina 11. eta 14. berdinak dira), eta oraingoan 38. Hara zein motako bertsoak diren saio bietakoak:

Urtea	Zortziko Nagusia			Zortziko Txikia			Beste motak
	8	10	11	8	10	12	
1967	19	1	—	5	—	—	1
1980	13	4	2	11	2	1	5

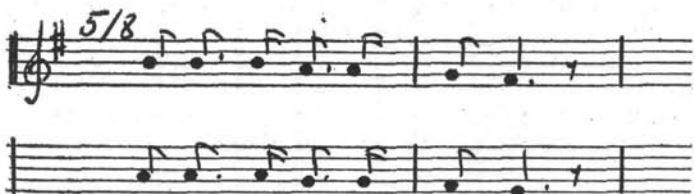
Ikusten dugunez, zortziko nagusia erdi berdin erabili da saio bietan, eta zortziko txikia eta beste motak gehiago azken txapelketan. Baina azpi-markatu behar dena da hamar puntutik gorakoak gehiago erabili direla 1980.eko txapelketan: hamar puntuko zortziko nagusi bat bakarrik kantatu zen 1967.ean, eta hamar puntutik gorakoak sei zortziko nagusi eta hiru zortziko txiki 1980.ean. Neurri klasikoak, dirudienek, ez dira gai bertso-tan esan nahi osoa azaltzeko. Hirugarren aldiko bertsolaritza sozialak bertso luzeagoak beharko ote ditu?

Doinu batzu txapelketa bietan erabili ziren: $2=11$, $4=4$, $12=22$, $13=3$, $15=32$, $17=8$, $19=11$, $22=28$, $25=32^2$. Ez

ditut kontuan eduki doinu behartuak, hots, $3=7$ eta $27=31$ (*Esne saltzailea*-rena). Bederatzi izan dira bada txapelketa bietan kantatutako doinu berdinak. Lehenengo txapelketako beste 15 doinuetatik oso arraroa iruditzen zait bigarreanean oso ezagunak diren doinu hauek bertsoariak ez kantatzea:

Gu gara Euskadiko hitzekin urte batzu direla zabaldu zen abestia da bigarrena, 1967.eko Aspoan 6. zenbakia dakarrena:

Arraragoa iruditzen zait *Eusko gudariak* kantuaren doinua azkenengo txapelketan ez agertzea. Eta ez gerra denboran eta azken urteetan ugari erabilia izan delako, kantu zaharra delako baizik. Azkuek doinu hau Arabako Oletan aurkitu zuen, Engrazia Lazkanoren ahotik, eta Bilintzek ere *Domingo Kanpaina* bertso famatuak abesteko erabili zuen. Oso ezaguna da eta ez noa hemen horren musika ematera.

Beste doinu bi, 1967.ean erabiliak eta orain ahaztuak, *Gogor* delako diskan agertuak dira. Badu bada zerikusirik Amurizak bi doinu horiekin, 1968.ean Derioko Seminarioan greban zeudela, bera tartean, argitara eman zen diska eta. Baina diska agertu orduko plazarik plaza erabilitakoak dira bi doinuak, nahiz eta diskak gehiago zabaldu (1967.eko Auspoan 16. eta 18. zenbakia daramate):

Bi txapelketetan kantatutakoen artean oso ezagunak dira batzu: 12=22, lehen nik emandako *Xarmangarria*-ren doinua, eta 15=32, *Donostiako hiru damatxo*-ren doinua. Badago beste bat, 22=28, 1967.ean Xalbadorrek eta orain Gorrotxategik abestu duten doinua, txistularien bildumetatik sortutakoa.

Doinuen aberastasunari dagokion meritutik aparte, badauka azkenengo txapelketak beste meritu bat ere: doinu berriak atara dira plazara lehendabiziz txapelketa honetan. Sari bat zegoen jarria doinu gehien kantatzen zituen bertsolariarentzat, eta ugaritasun aldetik Orioko Etxeberria izan zen garaile. Baina nahiz eta hainbeste doinu erabili ez, beste sari bat eman zioten epai-mahaikoek Amurizari doinu berri sortzailerik aberatsena izan zelako. Horrez gainera badu meriturik aski Amuriza Txapeldunak, asmatutako doinu berriak oso ederrak dira eta. Aurrerantzean doinu horiek asko erabiliko direlakoan nago. Aipatu nahi dudan lehenengo doinua *Bihotzean min dut* gaiari erantzunez kantatu zuena da. Lizardiren olerkietatik datorkigun ideia honek bertsolari sakon baten irudimena iradokitzeo indarra badu, musikoarena eduki zuen bezala, hots, *Illeta* oratorioa musikatu zuen Patxi Eskuderorena. Eta bihotzean min sentitzen zuen Amurizak hala kantatu zuen bertsoaren hasiera:

3/4

Sentimentu a sartu zitzaidan
 biho-tze-raino u-me-tan
 geroztik hainbat gauza mingarri
 i-ku-si mun-du ho - ne-tan

Bertsolari sozial batentzat bazen gai baliagarria *Gizona ez da ogiz bakarrik bizi*. Eta hiru bertso eder osatu zituen Amurizak bai mamiz eta bai doinuz, doinu berri bat emanez, gainera (33.). Baina bihotza benetan ukitu zion Iriondo gai-jartzai-leak, *Aita* aipatu zionean Enbeitarekin bakarrik geratu zenean txapelari begira. Orduan bai atera zuela Amurizak ahotik bihotz csoa hamaika puntuko zortziko nagusi eder hau kantatuz:

2/4

Aita i - zena kanta beha-rrak
 jarri dit biho - tza be - ro
 auke-ra eder hau i-zango ze-nik
 ez nu-en he-men es-pe - ro

pre-so nengo-en Za-moran e - ta
han geldi-tu i - a e - ro
jo-an nintzen ta bertan nengo-la
aita hil zitzai-dan ge - ro
nahia-go nu-ke e-do-zer baino
he-men bi-zi-rik bale - go
he-men bi-zi-rik bale - go

Aita Donostiak Amurizaren bertsoak entzun izan balitu, berriz ere esango zuen euskaldunak doinu triste zaleak garela; izan ere Amurizak asmatutako doinuek melodia tristea daramate eta bertsolari barnerakoia agertzen zaigu, bere barnean problemak mamurtzen dituen bertsolaria noski. Eta sozial garaiko bertsolariei dagokienez, bertsoa astiro botatzen duen bertsolaria da Amuriza.

Zortzikoetatik aparte badaude bertsolaritzan beste bertso mota bereziak eta hauetarikoak ere kantatu dira azken txapelketan. Bat da Xenpelarrek erabiltzen zuena eta oraingoan Etxeberriak kantatu zuena arratsaldeko agurra egikeran (Auspoa, 27.a). Baina bereziki aipatu behar dena da Etxeberriak berak kantatu zuen beste bat (Auspoa, 12). Hau ere Xenpelarrena dugu eta Iparragirreri aupada gisan bota ziona. Beharrezkoa dugu hemen

Iparragirre aipatzea, datorren urtean haren heriotzetik ehun urte beteko dira eta. Iparragirre, nahiz eta italiar kutsuko bertsoak egin, oso trebea zen doinu berriak plazaratzen eta hor daude herriak ahoz aho kantatzen dituen zortziko famatuak. Bertsolari kaletarra eta eskolatua zen Iparragirre eta hala azaltzen digu Xenpelarrek:

6/8

Iparragirre abila dela

asko-ri di-ot a-di-tzen

eskola o-na eta musi-ka

hori hoi-ekin serbitzen.

ni ez na-is i-bil-ten

kantuz diru-a bil-tzen

komedian -te be-za-la

debalde festa preparatzen det

gogu a de-dan ordu-an

Azkenean, amaitzerakoan, eskari bat egin behar dut: bertsolaritza eta musika arloan gabiltzanok saia gaitzezela bertso doinuak biltzen, ahaztutako doinu ederrak berbizteko, bertsolaritzak jatorriari lotuta irauin dezan. Bertsolaritza bizirik dagoen artean Euskalerrria eta euskara bizirik izango dira eta.

J. A. A. M.

¹ Zortziko txikiaren laugarren puntua hemen bost silabakoa da.

² Lehenengo zenbakia 1967.eko txapelketakoa da (*Auspoa*, 67) eta bigarrena 1980.ekoa (*Auspoa*, 141).

LA MELODIA DE LOS BERTSOS

LA MELODIE DES BERTSOS

La primera parte del artículo analiza al detalle las melodías empleadas en el bertsolarismo y de forma especial en los últimos campeonatos. El análisis se detiene especialmente en las formas clásicas del bertso, como son el «zortziko nagusia», el «zortziko txikia» y el bertso de nueve puntos.

La segunda parte del artículo desarrolla más bien las características de la música de los bertsos y su evolución histórica.

La música de los bertsos cumple perfectamente las características de la música vasca: es música silábica, esto es, a cada sílaba una nota; ni en la música vasca ni en el bertso hay estrofa; la arquitectura de la melodía es tripartita en ambos; y las características de tonalidad y de ritmo son idénticas.

En la evolución histórica de las melodías del bertso se distinguen tres épocas que tienen sus características melódicas propias: la época pastoril (bertso lírico), la época agrícola (bertso dialéctico), la época industrial (bertso social).

No hace falta decir que cada melodía tiene su función propia, y que los desarrollos melódicos han variado según las épocas y funciones del bertso. En el último Campeonato hemos asistido al nacimiento de nuevas melodías.

La première partie de cet article est une analyse détaillée des mélodies employées dans le bertsolarisme et en particulier pendant les derniers championnats. L'analyse se penche plus spécialement sur les formes classiques du bertso; comme le «zortziko nagusia», le «zortziko txikia» et le bertso de neuf points.

Dans la deuxième partie de l'article, on étudie plutôt les caractéristiques de la musique des bertsos et son évolution historique.

La musique des bertsos répond tout à fait aux caractéristiques de la musique basque: c'est une musique syllabique, c'est à dire qu'à chaque syllabe correspond une note. Il n'y a pas de strophe ni dans la musique basque ni dans le bertso. L'architecture de la mélodie est tripartite dans les deux cas. Les caractéristiques de tonalité et de rythme sont identiques.

Dans l'évolution historique des mélodies du bertso on distingue trois époques qui ont leurs particularités: l'époque pastorale (bertso lyrique), l'époque agricole (bertso dialectique), l'époque industrielle (bertso social).

Inutile de préciser que chaque mélodie a sa propre fonction, et que les développements mélodiques ont varié suivant les époques et fonctions du bertso.

Au cours du dernier championnat, nous avons assisté à la naissance de nouvelles mélodies.